

РОЗДІЛ IV. ХРОНІКИ / РЕЦЕНЗІЇ Й АНОТАЦІЇ

Анатолій Загнітко

ORCID: orcid.org/0000-0001-7398-6091

УДК 811.111

DOI: 10.31558/1815-3070.2022.43.16

ЕКЗИСТЕНЦІЯ КОНФЛІКТУ-КРИЗИ: ЛІНГВІСТИКА ІНТЕНЦІЇ

Рецензія на: Потапенко С. И. Когнитивная медиа-риторика: бытование конфликта-кризиса в англоязычных интернет-новостях: монография. Киев: Издательский центр Киевского национального лингвистического университета, 2021. 299 с.

Аналізована монографія присвячена питанню конфлікту-кризи, його побутуванню в англійськомовних інтернет-новинах через призму когнітивної медіа-риторики. Дослідження певною мірою узагальнює попередні студіювання автора (Потапенко С. И. Когнитивная риторика англоязычного медиа-дискурса: жанровая дифференциация текстов. *Теоретична і дидактична філологія*. 2015. Вип. 20. С. 331–342; Potapenko S. Cognitive rhetoric of effect: energy flow as a means of persuasion in inaugurals. *Topics in Linguistics*. 2016. № 17(2). Р. 12–25 та ін.), а також напрацювання інших науковців, які активно студіюють когнітивну медіа-риторику, розглядають функціонування конфлікту-кризи в медійному просторі (Verbytska Anna, Krysanova Tetiana. DISTRESS in English media: integrating cognitive-discursive and computational approaches. *Cognition, Communication, Discourse. Series «Philology»*, 2021. № 21. Р. 72–92), до цього прилягають і дослідження, орієнтовані на вивчення внутрішнього звучання метафори (Demjén Z., Marszalek A., Semino E., & Varese F. Metaphor framing and distress in lived-experience accounts of voice-hearing. *Psychosis*. 2019. № 11(1). Р. 16–27), розгляду статусу емоцій у спілкуванні, його вербалізації (Fiehler R. Kommunikation und Emotion: theoretische und empirische Untersuchungen zur Rolle von Emotionen in der verbalen Interaktion [Communication and emotion: theoretical and empirical inquiries about the role of emotions in verbal interaction]. Berlin: Mouton de Gruyter, 1990) та ін.

Рецензована монографія містить *Вступ* (с. 7–18), чотири розділи (с. 19–268), *Висновки* (с. 269–271), *Післяслово* (с. 272–273), *Бібліографію* (с. 274–289), а також *додаток А «Різновиди конфліктів у заголовках Бі-Бі-Сі»* (с. 292–293), *додаток Б «Рождественское обращение британской королевы Елизаветы 1976 года»* (с. 294–295), *додаток В «Рождественское обращение британской королевы Елизаветы 2014 года»* (с. 296–297), *додаток Г «Рождественское обращение британской королевы Елизаветы 2016 года»* (с. 298–299). У вступі, виконаному українською, англійською та російською мовами, автор говорить про необхідність говорити про епоху тотальних криз, для називання яких використовують сталі конструкції *energy / oil / housing / debt / border / political crisis*, джерела постання таких утворень дослідник вбачає в сучасному просторі ЗМІ, які «можуть охрестити що завгодно нині модним словом «криза», дозволяючи багатьом попіаритися на тому, за що іншим доводиться розплачуватися» (с. 9).

У розділі 1 «Когнітивна медіа-риторика: складники» (с. 19–109) Сергій Потапенко виділяє риторичний компонент в аспекті усного переконання, простежу-

ючи медійний компонент як опосередковане переконання. Для цього дослідник диференціює медіа-етос (не лише довіра), медіа-пафос (не лише емоції), медіа-логос (не лише розум), поглиблюючи аналіз лінгвокогнітивного компонента (рівні переконання) із внутрішнім диференціюванням сприйняття, категоризації, пам'яті, мислення і встановленням взаємодії когнітивних рівнів переконання (с. 62–62). Аналіз когнітивно-риторичного синтезу зосереджує увагу на когнітивній інвенції (відбір та фреймування аргументів), когнітивній елокуції (ключові медіа-слова, конструкції та висловлення), когнітивній диспозиції (самостратегії). У цьому ж розділі з'ясовано методику когнітивно-риторичного аналізу медійного дискурсу, що потребувало простеження етапів когнітивно-дискурсивного аналізу медійних текстів, коментування внутрішньожанрових складників, а також вияву кваліфікаторів міжжанрового зіставлення. Чітко схарактеризована теоретико-методологічна основа стає опертям для розгортання вивчення конфлікту-кризи в англійськомовних інтернет-дискурсах.

Розділ 2 «Інвенція: вихідні аргументи побутування конфлікту-кризи в заголовках англійськомовних інтернет-новин» (с. 110–159) містить п'ять підрозділів, що концентрують увагу на лінгвоконцептуальній структурі конфлікту-кризи (2.1) та обрахуванні базових моделей фреймування конфлікту-кризи в аспекті етосу (2.2), що покликала до зосередження уваги на розгляді семантики потенційної небезпеки через визначення особливостей небезпеки та з'ясування тенденцій припинення протидії (семантика усунення небезпеки) та формування контакту як способу поновлення безпеки. До цього прилягають також питання перепони та її усунення з виявом балансування між небезпекою й безпекою, що постає як де-струкція та підтримка.

Окремо з'ясовано фонові моделі фреймування конфлікту-кризи в аспекті кризи (2.3) через встановлення чинників принуки та розгортання. Автор розкриває фреймування конфлікту-кризи в аспекті пафосу (2.4), що вимагало окремої кваліфікації оцінки й емоції у цьому форматі та визначення фреймування конфлікту-кризи в аспекті логосу. До того ж автор наголошує, що окрему групу, зовсім незначну з внутрішнім диференціюванням на підгрупу інтерпретації сенсомоторних стосунків (*forget* → *Ukraine crisis: **Forgotten** death of Russian soldier, remember* → *Ukraine **remembers** victims of Maidan 2014 clashes*), підгрупу їх ускладнення та підгрупу позначення власне мисленнєвих процесів, становлять заголовки-висловлення на позначення когнітивних процесів учасників конфлікту-кризи, пов'язані з розумінням, спогадом та осмисленням власне мисленнєвих процесів (с. 155).

Привабливим є розкриття інфо-переконувального побутування конфлікту-кризи в англійськомовних інтернет-новинах через призму диспозиції (с. 160–221) з 1) виявом інфо-перцептивних моделей інтернет-новин – фокусування, наближення, наближення-деметонімізації, 2) розкриттям інфо-аргументативних моделей інтернет-новин – пояснення, доказ, акцентування (↔ наголошення), причинова наслідковість, 3) визначенням інфо-комунікативних моделей інтернет-новин – директивів, комісивів / промісивів, декларативів, менасивів, квазіперформативів, пор. (1) *Ukraine and Russia 'agree' to aid mission to Luhansk*; (2) *Ukraine and Russia say they have agreed to a Red Cross-led humanitarian aid mission to the*

eastern Ukrainian rebel stronghold of Luhansk; (3) In a statement, the Red Cross said it was ready to begin aid delivery but needed more details about the aid from Russia before it could begin (с. 222).

У розділі 4 «Елокуція: номінативне побутування конфлікту-кризи та його складники в англійськомовних інтернет-новинах» (с. 226–268) зосереджено увагу на розгляді новинарної номінації конфлікту-кризи, окремо на матеріалі заголовка, тексту та висловлення. За твердженням дослідника, «Вживання в назві рубрики іменника *crisis* співвідноситься з референцією до менш масштабної події, позначеному в заголовку *unrest*» (с. 229), пор: (1) *Ukraine crisis*: (2) *Yanukovich concessions fail to end unrest*, а вживання в найменуванні рубрики іменника *crisis* співвідноситься з референцією до менш масштабної події, позначеної в заголовку *unrest*. Значну увагу приділено також новинній номінації учасників конфлікту-кризи, у зв'язку з чим коментується базовий, чи основний, рівень категоризації – *person / people*, що на субординативному охоплює три множини: неозброєні (*demonstrators, supporters, protesters, activists*), озброєні (*rebels, armed men, gunmen, militia, forces, troops, servicemen, personnel*), кумулятивні (*separatists*). Наявна значна група неучасників, які не втягнуті у фізичне протиставлення, хоча впливають на динаміку конфлікту-кризи: 1) державний / національний, тобто всередині окремих країн (України та Росії); 2) міждержавний, що охоплює взаємостосунки між двома країнами; 3) міжнародний, який передбачає участь різних держав у вирішенні конфлікту-кризи; 4) глобальний, що враховує діяльність міжнародних організацій. Послідовно прокоментовано також суперординативні категоризації: від внутрішньодержавних (чинні в межах державного структурування) до глобальних учасників (формальні та неформальні організації), з'ясовується також текстова взаємодія засобів номінації учасників конфлікту-кризи із простеженням особливостей параметризації бойовиків (*rebels*: (1) *Ukraine rebels renew Donetsk airport offensive*; (2) *Rebel forces in eastern Ukraine are conducting an offensive to capture the government-held airport in Donetsk, officials say*; (3) *Pro-Russian rebels have tried several times weeks to take the airport, which lies to the city, despite an official truce*), уточненням характеристики бойовиків – територіальної та функційної, категорійного зрушення та ін. У розгляді конструювання просторів конфлікту-кризи акцентовано увагу на диференціюванні перспективізації Майдану (базовому – англійська конструкція *Independence Square*, та субординативному – етнонім *Maidan*) та перспективізації Криму (протиставлення позначуваної території як географічного простору (*Ukraine has ordered a full military mobilisation in response to Russia's build up of its forces on the Crimean peninsula*) і як незалежного політичного (*The newly appointed head of Ukraine's navy has sworn allegiance to the Crimea region in the presence of its unrecognised pro-Russian leader*) суб'єкта та граматичне оформлення топоніма *Crimea* (*in Crimea / from Crimea*), що інколи містить означений артикль: *the Crimea*).

Рецензована монографія актуалізує надзвичайно цікаву й важливу наукову проблему, вмонтовану в сучасний дослідницький дискурс. У ній не лише розкривається когнітивна медіа-риторика в її основних поняттях і термінах із кваліфікацією її рівнів, форм, статусів, а й виявляє особливості побутування конфлікту-кризи в англійськомовних інтернет-новинах. Важливим є те, що інтертекстуаль-

ність функційно навантажена в усьому текстовому просторі монографії через різноманітні цитування, покликання, аналіз ідей і концепцій різних дослідників – вітчизняних і закордонних. Пропонуючи читачеві вислів Валерія Маркуса «*Я не впевнений, що розумію різницю між правильним і неправильним. Найвірогідніше, ці поняття просто придумали люди, намагаючись впорядкувати і класифікувати всі явища цього світу й події свого життя*» (Сліди на дорозі) як епіграф (с. 7), у Післямові автор ставить питання «*Чи знаємо ми, що таке правильно й неправильно? Чи це видумка людини?*» (с. 272), на яке прагне дати відповідь у філософському й інтенційному вимірах: хтось вірить тому, що вважає об'єктивним на національних телевізійних каналах, різних радіочастотах, а комусь – прийнятим постає лише те, на що вказують державці як правильне й ними належно сповідуване. Допоки воно не переступає межу розумного, здається, що все можна дискутувати. Тому можна поміркувати разом із дослідником, що для будь-кого з нас правильним є те, що збігається з нашим поглядом на світ, для других – аспект правильності і / чи неправильності наштовхується на відповідну термінологію. І хоча автор наголошує, що «Термінологія російсько-української кризи ще не усталилася» (с. 273), що було актуальним на час написання монографії, то сьогодні поняттяєво-термінологічний апарат щоденно наповнюється новим змістом, а в межах контексту набуває кожний елемент цього апарату новітніх відтінків і смислів. Залишає простір і досвідчений дослідник третім, хто під час читання монографії бачитиме подвійну природу термінів і понять, підтвердженням чого постає чи не найголовніший у текстовому полі – *конфлікт-криза*, що ще раз засвідчує функційну значущість опозиції *правильність – неправильність*. Монографія спонукає до розмислів, простеження багатьох аналізованих величин не лише в суто науковому дискурсі, а й у лінгвокультурологічному, політико-історичному. Безперечно, що видання має свого адресата – власне-фахівців у галузі когнітивної, комунікативної лінгвістики, риторики, теорії мовних конфліктів, а також – політологів, медійників, міжнародників та ін. Сучасний простір політичного життя, видозміна основного поняття і / чи концепту *конфлікту-кризи* та чимало іншого в досліджуваному просторі англійськомовних інтрнет-новин можуть спонукати автора перевидати монографію, яку бажано було б доповнити індексом цитованих авторів і предметним покажчиком.

Аналізована монографія спонукає до активного осмислення висвітлюваної та низки суміжних проблем, збагачує простір когнітивно-комунікативних та функційно-риторичних студій в аспекті сучасної лінгвонаукової парадигми. А сьогодні в автора, як і в тих, кого спонукатиме до опрацювання таких питань, перспектива дослідження побутування *конфлікту-кризи* в її модифікованій моделі *спеціальна військова операція-війна*, де, безперечно, перший елемент є нафантазованим у пільмі мракобісся, де інформаційне пустослів'я та інсценізовані різноманітні відеоролики замінюють реальність, формуючи фантасмагорію сюрреалістичної «правильності». Тому будь-яка інша правильність постає уже неправильністю. Можна лише подякувати дослідникові, що він опрацював таку складну проблему та запропонував власні узагальнення та спостереження, наче відчуваючи розвиток цієї проблеми. Її осмислення чекає на узагальнення, систематизацію, власні висновки.